

Rikkinäisiä ja likaisia

Kieli-ideologiset prosessit kielentutkimuksen diskursseissa

MIA HALONEN

Globalisoituminen ja siihen olennaisena osana kuuluva ihmisten liikkuvuus ovat jo pitkään kuuluneet yleisiin diskursseihin. Ilmiötä analysoidaan ja tutkitaan. Sitä käytetään politikointiin usein rakentamalla diskursseissa kategorisesti joko kansallisia uhkakuvia tai totaalista kulttuurirelativismia. Kaikkiaan poliittisissa diskursseissa tätä liikettä katsotaan yleensä saamasuunnasta: pohditaan sitä, miten Toisten liike vaikuttaa Meihin. Harvoin fokuksessa on oma liikkeemme maailmalla – oli se sitten matkailua tai pysyvämpää muutosta. Näin näkyy nykyään olevan vahvasti myös kielentutkimuksessa: tarkastelemme, miten muualta muuttaneet ja Heidän kielensä vaikuttavat Meidän kielimme. Näitä vaikutuksia kuvattaessa synnytetään uusia varieteetteja, joita saatetaan nimetä esimerkiksi *kebab-norskiksi*. Fokukseen onkin, vähemmistökielten uhanalaisen aseman rinnalle, noussut diskurssi enemmistökielten muutoksesta ja asemasta muuttuvissa yhteiskunnissa. (Vrt. Skutnabb-Kangas 2004.)

Tässä katsauksessa tarkastelen kielentutkijoiden käyttämiä ja käyttöön ottamia kielten ja kielimuotojen nimityksiä kieli-ideologioiden näkökulmasta. Tavoitteenani on pohtia, millaista kielimaailmankuvaa kielitiede nimeämisen keinoilla rakentaa, ja keskustella aineiston ja aihetta koskevien tutkimusten valossa siitä, millaisia kieli-ideologioita eli millaista ideologista kielipoliittikkaa me tutkijat valinnoillamme teemme.¹

1. Arvokkaita korjausehdotuksia olen saanut ensinnäkin Virittäjän nimettömiltä arvioijilta, joiden lisäksi olen saanut oivaltavia kommentteja Jyrki Kalliokoskelta, Petteri Laihoselta, Anne Mäntyseltä, Sari Pietikäiseltä ja Anna Solinilta. Kaikki ehdotukset olen ottanut vakavasti – vaikka kaikkia en ole kyennytkään toteuttamaan.

1 Kielten nimeäminen ideologisena prosessina: tutkimuksen tausta ja tavoite

1990-luvun vahvan maahanmuuttoaallon myötä nimeämisen problematiikka monimutkaistui, kun sociolinguistiikan tutkijat alkoivat kiinnostua ensikieleltään ”muunkielisten” (vrt. esim. Halonen 2008) ensikielten vaikutuksesta valtioiden valtakielten variaatioon ja mahdollisesti jopa syntyvistä uusista varieteeteista ja niiden piirteistä. Miten nimittää uusia tai jollain tavalla aiemmista alueellisista kielenkäyttötavoista poikkeavia variantteja? Puhtaan lingvistikko (esimerkiksi: ”ensitavua myöhemmän tavun loppu-*i:n* säilyminen tai kato” [esim. *punainen* vs. *punanen*]; ks. Lehtonen 2006)? Entä jos ”uusi” puhuttu variantti onkin normitetun kirjoitetun suomen mukainen (*punainen*) toisin kuin aiempien useimmiten ensikieleltään suomea puhuvien ryhmien (*punanen*)? Entä onko tapa puhua suomea joillain monikielisyillä, esimerkiksi Itä-Helsingin, alueilla muuttunut niin paljon, että sitä voitaisiin nimittää omaksi varieteetiksi? Viimeinen kysymys on nimeämisen problematiikassa olennaisin. Millä ehdoilla päätetään, että eroissa on kyse uudesta varieteetista ja annetaan sille näin myös oma nimi? Viimeistään nimeämisprosessissa yksityisestä tulee poliittista: nimeäminen heijastaa taustallaan olevaa kieli-ideologiaa ainakin ylipäätään eri kielten olemassaolosta ja eri kielten selvistä rajoista. (Ks. esim. Silverstein 1992, 2000; Calvet 2006 [1999]; Irvine & Gal 2000; Pennycook & Makoni toim. 2007; Blommaert 2010; Pietikäinen, Huss, Laihala-Kankainen, Aikio-Puoskari & Lane 2010; Mäntynen, Halonen, Pietikäinen & Solin 2012.)

Kieli on kaikkien omaisuutta: jokaisella on kieli ja näkemys siitä, millaisessa kunnossa se on ja millaisessa sen tulisi olla, mikä on oikein ja mikä väärin. Tätä kielensuojellusta asennetta Cameron (1995) nimittää verbaalihygieniaksi ja kielelliseksi purismiksi, Fairclough (1992) taas kielellisen soveliaisuuden vaalimiseksi. Toimintaan osallistuvat niin maallikot kuin kielen asiantuntijatkin. Maallikot tekevät arvioita kielestä tuntemustensa ja asenteidensa valossa (ks. Jaffe 2009). Tutkijat taas tutkivat tieteellisin keinoin ja kriteerein sekä kielen tilaa että maallikoiden asennetta kieleen (havainto- ja kieliassenetutkimuksesta ks. esim. Preston 1999; Palander 2007, 2011; Vaattovaara 2009, 2012 painossa). Cameronin (mts. 236) mukaan tutkijat eivät saisi pysyä erossa populaareista purismikeskusteluista, vaan heidän olisi tutustuttava ja puututtava näihin diskursseihin, jotta saataisiin tietoa siitä, millaisista haluista ja peloista purismi nousee ja miten siihen voitaisiin vaikuttaa yhdessä maallikoiden kanssa, ei heitä vastaan.

Viime vuosina eri puolilla Euroopan suurkaupunkeja kielitieteilijät ovat löytäneet uusia varieteetteja, jotka on useimmiten nimetty joko tarkasti puhujien taustan mukaan, kuten nimityksessä *Moroccan flavoured Dutch*, tai geneerisesti ulkomaalaistaustaan viittaavalla yleisnimityksellä *etnolekti*.² Kun kielelle tai varieteetille annetaan nimi,

2. Suomalaiset monikielisyystutkijat eivät ole juurikaan käyttäneet *etno*-alkuisia suomen kielen tai varieteetin nimiä. Osin on varmaan kyse siitä, että Suomessa monikielisimmilläkään asuinalueilla tai suomenkielisillä internet-sivuilla tai muissa medioissa ei ole ollut niin paljon ja pitkään muiden kielten puhujia, että Stadin slangin kaltaista ”esperantoa”, uutta varieteettia, olisi syntynyt. Osin on havaintojeni mukaan kyse monikielisyiden tutkijoiden valistuneisuudesta: kun muissa Pohjoismaissa on jo n. 15 viime vuotta tutkittu suurkaupunkien monikielisyyttä uusina kaupunkivarieteetteina, suomalaiset tutkijat ovat hypän-

samalla vahvistetaan sen kielen erillisasemaa, jonka varieteetiksi uusi kielimuoto osoitetaan, samoin kuin erotellaan vanha ja uusi muoto toisistaan. Tämä on kieli-ideologisesti merkittävä prosessi.

Nimeäminen on ilmiöiden luokittelua, ja siten se on aina myös väistämättömän ideologista. Kategorisointi on yksi kielen yleinen tehtävä maailman järjestämisessä ja ihmisen ajattelussa, mutta nimeäminen on myös keskeinen kieli-ideologinen prosessi, jolla voi olla monenlaisia seurauksia (Irvine & Gal 2000: 60, 65; ks. myös esim. Pietikäinen & Mäntynen 2009: 21, 57; Kalliokoski toim. 1996; Mäntynen, Halonen, Pietikäinen & Solin 2012). Tässä katsauksessa tarkastelen kielten nimeämisen prosessia kielentutkimuksen diskursseissa. Fokukseni on tutkimuksissa, joissa keskitytään sellaisiin kielellisiin muutoksiin, joita globaali muuttoliike on tuonut kielentutkimuksen piiriin erilaisissa kielikontaktitilanteissa: millä tavalla kielentutkijat kuvaavat tätä meneillään olevaa muutosta ja millaisia merkityksiä näin sille antavat?

Koska keskiössä ovat nimenomaan meneillään olevat kielenmuutosprosessit, luonnolliseksi tutkimuksen kohteeksi nousee erityisesti kielellisiä muutoksia tarkasteleva sociolingvistiikka. Tässä tarkoitan sociolingvistiikalla hyvin laajaa joukkoa usein erillisiksi katsottuja kielitieteen alueita; se kattaa kaiken sellaisen kielentutkimuksen, jossa kieltä katsotaan sosiaalisessa kontekstissaan, sosiaalisena toimintana ja siihen reagoivana eli dynaamisena (ks. esim. Johnstone, Wodak & Kershwill toim. 2011; Jaspers, Östman & Verschuereen toim. 2010; Blommaert 2010; Pennycook 2010; Coupland toim. 2010). Tällaisella määrittelyllä sociolingvistiikka kattaa perinteisen variaatioanalyysin lisäksi monia eri metodeja, vaikkapa keskusteluanalyysin tai kriittisen diskurssianalyysin, ja monenlaisia aineistoja, kuten keskusteluja tai mediatekstejä.

2 Aineisto ja tutkijanpositioni

Kun tutkimuksen fokuksessa on näin laaja kielentutkimuksen alue, aineiston tarkka rajaaminen on olennaista. Olen rajannut aineiston kolmeen sociolingvistiikan kansainväliseen konferenssiin: vuosien 2006, 2008 ja 2010 Sociolinguistic Symposiumeihin (SS) 16–18. Näistä aineistonani ovat Sociolinguistic Symposium 16:sta (2006) *International Journal of Bilingualism* -julkaisun etnolektejä käsittelevä teemanumero 12 (2008), joka sai alkunsa tuossa konferenssissa. SS 17:stä ja 18:sta aineistona toimivat konferenssien abstraktikirjat. Konferenssit ovat tutkimusaiheen kannalta mielestäni siksi hyvä lähtökohta ja aineisto, että niissä tiedeyhteisö testaa ja keskusteluttaa myös sellaisia uusia näkemyksiä, joista kaikki eivät jää elämään. Ne ovat diskursiivisia tieteen keskittymiä ja kirjallisia julkaisuja avoimempia keskustelufoorumia. Suomalai-

neet varieteetti-ajattelusta suoraan laajempaan näkemykseen kielellisestä monimuotoisuudesta erilaisine tyylineen, genreineen, resurssineen ja repertuaareineen esimerkiksi Ben Ramptonin (esim. 1995), Jan Blommaertin (esim. 2010) ja Penelope Eckertin (2008) monikielisyysnäkemysten mukaisesti (ks. esim. Dufva & Pietikäinen 2009; Leppänen, Pitkänen-Huhta, Piirainen-Marsh, Nikula & Peuronen 2009; Lehtonen 2009 [jossa Lehtonen käy keskustelua pohjoismaisten multietnolektitutkimusten kanssa]; Kytölä, tulossa 2012). Luonnollisesti yhteiskunnallinen tilanne ei ole irrallaan kielitieteellisestä keskustelusta; esimerkiksi Suomen myöhäinen ja vähäinen maahanmuutto ovat antaneet myös kielentutkijoille aikaa asemoida itsensä vasta monikielisyystutkimuksen 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopun alalossa.

sen näkökulman vuoksi olen ottanut mukaan samalta ajalta (2006–2010) myös Viritäjän numerot.

Aineistosta on kerätty kaikki sellaiset varieteettien nimitykset, joissa itse varieteetin asema tai synty on ollut tutkimuksen fokuksessa. Jos tutkimuksen kohteena on esimerkiksi ollut vaikkapa jokin suomenruotsin äänneilmiö, *suomenruotsi* jää terminä aineistoni ulkopuolelle. Sen sijaan jos esitelmä on käsitellyt suomenruotsia osana vaikkapa hel-sinkiläistä kielten kirjjoa, se kuuluu mukaan aineistoon. En myöskään käytä aineistona sellaisia tutkimuksia, joissa käytetään nimiä tutkimuksen kohteena: jos esimerkiksi tutkijan fokus on maallikkodiskurssissa, jossa käytetään nimitystä *blattesvenska* mutta jossa tutkija ei sitoudu itse tähän nimitykseen, se ei kuulu tutkimukseni fokukseen. Koska tavoitteenani on pohtia yleisesti nimenomaan kieli-ideologisia nimityksiä, niiden esittämistä ja rakentamista, en myöskään viittaa aineistoni yksittäisiin tutkimuksiin tai tutkijoihin: se ei ole mielestäni aiheen kannalta relevanttia eikä tutkimusetiikan mukaista.

Aineisto ei ole tyhjentävä kuvaus kielten nimityksistä (sosio)lingvistiikassa – eikä pyrikään siihen – mutta koostuu yhdestä tärkeästä tieteellisen keskustelun kentästä ja julkaisuista, jotka näyttävät, millaista keskustelua on käyty ja käydään. Olen koonnut taulukkoon 1 erilaiset nimeämistyyppit ja esimerkkejä kustakin tyyppistä. Nimitysten määrää – ideologisesti värittyneiden kuvausten vähyyttä tai paljoutta – en pidä merkittävänä, enkä ole poiminut artikkeliin mukaan kaikkia tapauksia. Kertailmauskin riittää osoittamaan, millainen näkemys kielen ja sen muutoksen luonteesta tutkijoilla on tai on ollut. Laadullisessa tutkimuksessa määrä ei ole olennaisin aineiston mittari (vrt. ”One is also a number”; Schegloff 1993: 101). Taulukko nimityypeistä näyttää kuitenkin, minkä tyyppiset nimitykset tutkimuksissa ovat tavallisimpia; vaikka taulukossa ei ole kaikkia nimityksiä, kaikista aineiston erityyppisistä nimiluokista on ainakin yksi esimerkki. Lähteisiin olen koonnut myös aineistolähteet, jotta lukija voi halutessaan itse päästä aineistoon käsiksi.

Aiheeni suhteen tutkimukseni on myös itsereflektiota: olen itse tarkastelemanani yhteisön osa, kielen sosiaalisen luonteen ja erityisesti monikielisten käytänteiden tutkija ja yhtä lailla kiinni yleisissä konventioissa kuin muutkin tutkijat – toisinaan huomamattani, toisinaan haluamattani. Kielten ja kielenpuhujien nimeämisen ongelmiin törmäsin, kun 2006 siirryin tutkijana uudelle alueelle suomi toisena kielenä -tutkimuksen pariin. Ensimmäinen ongelmalliseksi, miten nimittää informanttejani, nuoria suomalaisia³, joiden vanhemmat olivat muuttaneet muualta Suomeen ja joilla oli monikielinen tausta. Edellisessä virkkeessä kuvasin heitä siis ”suomalaisiksi, joilla on monikielinen tausta”, millä pyrin yhtäältä mahdollisimman neutraaliin ja toisaalta mahdollisimman relevanttiin kuvaukseen: tutkimusteni fokuksessa on kieli, jolloin kielellinen tausta on merkittävä taustatieto. Tähän olen kuitenkin kulkenut muun muassa nimityksen *maanmuuttajataustainen* (esim. Halonen 2007) kautta, jolla ei ole mitään tekemistä kielellisen taustan kuvauksen kanssa. Pikku hiljaa olen siirtynyt – kuten moni tutkija – kuvaamaan informantteja nimenomaan kielellisen taustan kautta. Tällöin olen käyttänyt muun muassa pitkää ja kömpelöä ilmausta *ensikieleltään muu kuin suomenkielinen*

3. Suomalaisella tarkoitan tässä kohtaa oman määritelmäni mukaan henkilöä, joka on syntynyt Suomessa tai vähintään asunut Suomessa koko kouluikänsä.

(esim. Halonen 2009), johon olen päätenyt siksi, että kuvaus keskittyy juuri kielelliseen taustaan mutta vain siihen ottamatta kantaa henkilön muuhun historiaan; joukkoon kuuluvat näin myös ”vanhat” Suomen kansalliset kielelliset vähemmistöt, esimerkiksi ruotsin- ja eri saamenkieliset. Näin olen mielestäni onnistunut rajaamaan näkökulman kieleen – vaikkakin sitten kömpelösti. Tutkimustaustani vuoksi tämän tutkimuksen lähestymistapaani voisikin luonnehtia refleksiiviseksi autoetnografiaksi (ks. Ellis & Boehner 2000; Holman Jones 2005: 763).

Taulukko 1.
Nimeämistyyppit.

Määritetyyppi	Nimen perusosa		
	Kielen vanha nimi	Uusi nimi = -ish/-a tms.	(Uudet) kielimuodot = lektit/-lects
Käyttöalue tai ”varieteetin” syntyalue	World Englishes Pasifika English Quebec French suomenruotsi Canadian English London English Kiezdeutsch rinkebysvenska rosengårdsvenska street language	Bombaya Hinglish Berlinisch	northern ethnolect the real Stockholm dialect
Suhde normiin	non-standard Dutch		
Käyttäjien alueellinen henkilöhistoria: suvun alkuperämaa; ”vaikuttavan” kielen alkuperäinen puhealue; henkilön ”status” puhealueella (”etninen”, vrt. ”alkuperäinen”; maahan-tulosyy)	Vietnamese Czech Turkish Dutch Gastarbeiterdeutsch		ethnolect multi-ethnolect clanlect matrilect patrilect
Ruoka tai maku	Moroccan flavoured Dutch kebab-norsk		
Uskonto	Jewish Lithuanian juutalaisuomi	jiddiš	jiddišinjälkeinen juutalainen etnolekti

Analysoin seuraavaksi tarkemmin näitä nimeämistyyppjeä ideologiselta kannalta, ja etenen taulukossa 1 esittämäni jaottelun mukaan.

3 Käyttö- tai syntyalueen mukaan nimetyt ja normiin verratut varieteetit

Englannin kielen erilaiset nimet ovat englannin globaalin käytön vuoksi jo melko vanhoja ja niin tuttuja, että ne vaikuttavat ehkä ongelmattomilta. *World Englishes* on erityisen kiinnostava englannin deskriptio. Sillä viitataan maailmaan, mutta se sulkee ulkopuolelle ainakin Britanniassa ja Pohjois-Amerikassa puhuttavat ”natiivienglannit” – melko ison osan maailmaa. Termi onkin varattu ”muille” englanneille, olivat ne sitten ensikielenä tai *lingua francana* puhuttua englantia edellä mainitun alueen ulkopuolella tai alueen sisäpuolella ensikieleltään muiden kuin englanninkielisten puhumina. Yksi esimerkki tällaisesta englannista on *Pasifika English*: Uuteen-Seelantiin Tyynenmeren saarilta neljältä eri kielialueelta muuttaneiden varieteetti, joka poikkeaa ”valtavirran Uuden-Seelannin englannista”. Kiinnostavaa esimerkiksi tämän varieteetin kohdalla on, että esitellyt ”valtavirrasta” poikkeavat piirteet ovat piirteitä, joita esiintyy Ison-Britannian ja Pohjois-Amerikan englannin murteissa (Collins & Mees 2003; Harris 2006; Labov, Ash & Boberg 2006).

Oma kiinnostava ryhmänsä ovat erilaiset ensikielinä puhuttavat kielet, jotka saavat kuitenkin määritteen, koska niitä puhutaan maassa (tai vaikkapa kaupungissa) vähemmistökielenä: *Quebec French* ja *suomenruotsi*. Näissä nimissä, jotka ovat jo vanhoja ja joihin harvemmin tulee kiinnittäneeksi mitään erityishuomiota, sekä perusosalla että määriteosalla käsitellään alueen monikielisyyttä: Quebecissä ja Suomessa puhutaan ranskan ja ruotsin lisäksi myös muita kieliä. Lisäksi perusosassa mainittua kieltä puhutaan jonkin toisen valtion virallisena kielenä (ks. myös *Canadian English*); kielten nimissä näkyy siis implisiittisesti myös kansallisvaltioidiskurssi. *London English* taas ei viittaa (pelkästään) Lontoon alueella puhuttavaan englannin murteeseen tai varieteettiin. Nimen aluemääritteisyydestä huolimatta sillä viitataan puhujien taustaan: varieteetin puhujat ovat ”ei-englanninkielisiä kielen innovaattoreita” (*non-Anglo speakers and innovators*).

Erilaisia kategorioita rakennetaan siis kielten nimillä, jotka määritteen avulla erotetaan ”standardista” – joka taas toisaalta juuri tällaisilla käytänteillä osoitetaan standardiksi, joihin muita verrataan. Tällaiset nimikäytänteet näyttävät nykyään olevan pääasiassa varattu kieltä toisena kielenään puhuvien varieteeteille. Maahanmuuton myötä etenkin eurooppalaisessa kielellisen variaation tutkimuksessa varsinaisen nimeämisen aallon ovat synnyttäneet pääasiassa suurten kaupunkien ensikielenään muuta kuin valtion virallisia kieliä puhuvat nuoret. Heidän puheensa (kyseessä on yleensä nimenomaan puhutun kielen tutkimus) yleistetään kuvaksi kokonaisen alueen ja sen eri puolilta maailmaa muuttaneiden asukkaiden kieleksi määrittelemällä kieli tuon alueen mukaan. Määritelmäksi valitaan useimmiten tunnetuin tai stereotyyppisin maahanmuuttajalähiö – vaikka samaa ”kieltä” puhutaan todennäköisesti myös samanlaisessa naapurilähiössä. Näin kielen nimi herättää varmasti mielikuvan ”maahanmuuttajien kielestä” myös maallikoissa. Tällaisia nimiä ovat esimerkiksi *rosengårdsvenska* ja *rinkebysvenska*, joista jälkimmäinen näyttää vaikuttaneen yleisesti Tukholman puhutun kielen tutkimukseen: tukholmalaiusten Ruotsissa 1862–1942 syntyneiden murretta voidaan nimittää ”aidoksi Tukholman murteeksi” (*the real Stockholm dialect*), ilmeisesti

erotukseksi juuri maahanmuuttajalähiöissä syntyneistä ”kielistä”⁴ (Ruotsin ja ruotsin ”uusien varieteettien” nimeämisen kritiikistä ks. Milani 2010.) Merkittävä ideologinen valinta on myös nimittää toista varieteettia ”kieleksi” – ja nimeämisellä itse asiassa erottaa se tästä kielestä – ja toista murteeksi – ja tällä tavoin osoittaa sen olevan osa kyseistä ”kieltä”, vaikkakin sitten murteellista. Murteen ja kielen välinen ideologinen jaottelu on ollut olennaisessa osassa esimerkiksi kielipoliittisessa keskustelussa meänkielen asemasta (ks. esim. Winsa 1993, 1998; Lindgren 2001; Huss 2006; Huss & Wande 2007; yleisemmin keskustelusta Skutnabb-Kangas esim. 2000).

Hiukan eri tavalla – mutta samanlaiseen, ensikielenään jotain muuta kieltä puhuvien ryhmän kieleen – viitataan termeillä *Kiezdeutsch* (*kiez* on slangisana, yleisnimi, joka viittaa lähiöön, naapurustoon tai naapurikortteleihin) tai *street language*, katu-kieli, nimitys, jota myös Helsingin slangi on saanut aikoinaan kantaa (ks. Paunonen esim. 2006). Suhteessa edellisiin erilaiset poikkeamat ”standardista” (esim. *non-standard Dutch*) on myös kiinnostava nimeämiskäytännö. Nimi vaikuttaa kielitieteelliseltä ja neutraalilta: se esittää, että kielessä on – kuten usein onkin – normitettu yleiskieli ja että kuvatonlainen kieli poikkeaa siitä. Tarkemmin luettuna näillä termeillä viitataankin poikkeamiseen, ei välttämättä varsinaisesta kielen standardista, vaan ylipäättään natiivien alueella puhumasta kielestä.

4 Käyttäjien alueellinen henkilöhistoria, ”etnisyys”, nimeämisperusteena

Oma suuri ryhmänsä ovat nimet, joiden määriteosa kertoo, mistä kielenpuhujat (tai heidän sukunsa) ovat peräisin (*Vietnamese Czech* tai *Turkish Dutch*). Näissä huomio on vaikuttavassa kielessä mutta vielä vahvemmin puhujien taustassa: esimerkiksi Turkissa puhutaan muitakin kieliä kuin turkkia; suurin Turkista muuttava ryhmä lienevät kurdinkieliset, vaikka heistä valtaosa puhuu myös turkkia. Kuitenkin *Turkish Dutch* -varieteetin kuvataan eroavan paitsi standardihollannista myös ympäröivistä ”paikallisista” epästandardeista hollannin varieteeteista, koska näitä nimitetään hyvin toisenlaisella tavalla: *surrounding local non-standard varieties of Dutch*. Tämä on taas vahva ideologinen erottelu: miksei *Turkish Dutch* ole paikallinen epästandardi varieteetti? Onko tämä termi varattu vain hollantia ensikielenään puhuvien paikallisen varieteetin tai murteen nimeksi?

5 Ruoan, maun ja uskonnon perusteella nimetyt varieteetit

Puhujien alkuperään – maahanmuuton syihin – viittaa myös termi *Gastarbeiterdeutsch*. Nimi ei kerro enää mitään tämän varieteetin tai pikemminkin ”kielen” suh-

4. Tämä on mahdollisesti kaupungeissa puhuttavien kielimuotojen ”varjelua”; samantyyppisesti puhujat itse vartioivat myös esimerkiksi Helsingin slangin omistajuutta (ks. Paunonen esim. 2006: 58–59; myös Ainiala & Lappalainen 2010).

teesta sen enempää saksaan kuin mihinkään muuhunkaan kieleen: nimi on puhtaasti väestösosiologinen, ei missään määrin kielitieteellinen. Yleistieto Saksan väestörakenteesta ja työperäisistä muuttovirroista viimeistään 1970-luvulta lähtien vihjaa puhujien taustan olevan turkkilainen, mutta kielestä nimi ei tälläkään tiedolla paljasta mitään lisää. Yhtä vähän kielitieteellisiä ovat termit *Moroccan flavoured Dutch* ja *kebab-norsk*; kumpikaan ei kerro mitään ryhmän kielitaustasta. *Moroccan flavoured Dutch* kertoo, että tässä kielimuodossa hollanti on saanut vaikutteita, maustettu, Marokolla, Marokosta peräisin olevien ihmisten puhumisen tavalla. Jokin ”marokkous” on muuttanut hollannin niin, että on syntynyt uusi kieli(muoto). Kun on kyse kielentutkimuksesta, on kummallista ja erittäin ongelmallista, ettei edes puhujien ensikieltä nosteta varieteetin nimeen, vaan siinä käytetään puhujien alueellista henkilöhistoriaa. Marokko ei ole kieli vaan valtio, jonka virallinen kieli on arabia. Hollannin kielen ”maustajaksi” esitetään tällä nimellä itse marokkolainen, ei hänen kielensä.

Maku – sekä abstraktissa tyylijatun että konkreettisesti aistikokemuksen merkityksessä – on tavallinen tapa kuvata kieltä (ks. Mäntynen 2003: 143). Se on myös monella tasolla ikoninen kieli-ideologinen kuvauksen tapa: kieli tulee ulos suusta, suomen kielessä (ja monissa muissa, esim. englannin *tongue*) kieli elimenä ja merkkijärjestelmänä merkitään samalla sanalla ja kieltä tarvitaan maistamiseen ja syömiseen – lajin selviytymisen kannalta elintärkeisiin toimintoihin. Selvimmin yhteyden ruoan, kielen ja kielenpuhujien välille rakentaa termi *kebabnorsk*. Tässä ilmauksessa ei nojata enää puhujien taustaan vaan yhteen, erittäin stereotyyppiseen näkemykseen puhujista joko kebabin syöjinä tai sen valmistajina uuden asuinmaansa valtaväestölle. Itse asiassa tätä nimitystä käyttäneet tutkijat esittelevät sen maallikkoterminä ja sanoutuvat siitä irti sillä perusteella, että maahanmuuttajataustainen nuoriso ei itse käytä tätä termiä omasta kielestään. Olen ottanut nimityksen mukaan aineistooni juuri tämän selityksen perusteella: se implikoi, että jos nuoret käyttäisivät termiä, se olisi hyvä termi myös kielentutkijalle. Jonkin ryhmän jäsenten itse kielestään käyttämä nimitys voidaan varmasti ottaa myös tutkijakäyttöön. On kuitenkin termejä, joita ryhmät käyttävät itsestään anarkistisiin, vastarintaisiin, ryhmän sisäistä solidaarisuutta vahvistaviin tehtäviin: tällainen on esimerkiksi *neekeri*, jota afrikkalaistaustaisten tai -juuristen vähemmistöjen nuoriso saattaa käyttää itsestään ja ryhmäänsä kuuluvista – usein myös ihonväristä riippumatta. Tällainen kategorianimitys on kuitenkin tyypillisesti sellainen, etteivät sitä saa tai voi loukkaamatta muut käyttää. (Rasistisina pidetyistä nimityksistä ja kategorioinneista ks. esim. Mäntynen & Onikki 1997; Rastas 2005; vrt. myös Bucholtz & Trechter toim. 2001.) Eettisessä mielessä kielentutkijan perusteeksi ottaa jokin nimitys omaan käyttöönsä ja siten osaksi kielitiedettä ei yksin riitä se, käyttävätkö tutkittavat itse jotakin nimitystä vai eivät.

Ruoan lisäksi uskonto on täysin kieleen liittymätön sosiaalinen rakenne⁵, minkä vuoksi termit *Jewish Lithuanian* tai *juutalaisuomi* ovat kielentutkimuksellisesti yhtä

5. Vaikka kielen nimityksissä uskonto ei ole kielitieteellisesti perusteltu määrite, sinänsä uskonto ei ole kielestäkään irrallinen sosiaalinen uskomusjärjestelmä esimerkiksi valtioiden synnyttämisessä tai rajojen vetämisessä. Näin esimerkiksi entisen Jugoslavian alueen uudet kieli-, valtio- ja uskontorajat ovat samat: kaikki ylläpitävät toisiaan. Kiitän tästä huomiosta artikkelin nimetöntä arvioijaa.

outoja kuin edellä käsitellyt ruokanimitykset. Uskonto ei kai määrittele puhujien käyttämää kieltä tai johonkin kieleen vaikuttavaa kieltä. Termi *jiddišinjälkeinen juutalainen etnolekti* välttää tämän ”uskontoansan” nostamalla nimeen kielen. Tämäkin kuvaus on kuitenkin monella tavalla ja tasolla ideologinen. *Jiddiṣ* on kiinnostava kielen nimi itsessään; sehän on samalla tavalla kuin juutalaissuomi puhujien uskonnon mukaan annettu saksan varieteetin tai saksan ja slaavilaisten ja seemiläisten kielten hybridin nimi.⁶

6 Kokonaan uusia kieliä?

Edellä käsitelty *jiddiṣ* on niin vakiintunut kielen nimeksi, ettei sen taustaa tule tavallisesti ajatelleeksi. Yksi varieteettien nimeämistapa on tehdä niistä päätteillä ”kielten nimiä”, kuten tapauksissa *Berlinisch*, joka on Berliinissä puhuttava saksan varieteetti (vrt. edellä esiteltävään termiin *London English*), *Bombaya*, joka on hindin Bombayssa (Mumbai) puhuttu varieteetti, ja *Hinglish*, joka on hindin moderni varieteetti, ei siis hindin ja englannin sekoitus – vaikka päätte onkin lainattu englannista ja sana näin hahmottuu englanniksi. Näyttää siltä, että *-ish* ja *-a* (ja sen muunkieliset vastineet, esim. saksan *-isch*) ovat saamassa yleisen uuden kielen merkittävien funktion erilaisille ”maailman-englannelle” ja ”maailmankielille”.

Päätteiden lisäksi toinen tapa korostaa varieteetin ”kielimäisyyttä” on nimetä se kielimuodoksi, lektiksi. Tämä nimeämiskäytännö näyttää olevan kielentutkijoiden erityisessä suosiossa: taulukkoon olen nostanut esimerkeiksi tyyppit *ethnolect*, *multi-ethnolect*, *clanlect*, *matrilect*, *patrilect* ja *northern ethnolect*. Lektit ovat siitä kiinnostava nimiryhmä, että niitä määrittää aina johonkin sosiaaliseen muuttuajaan, pääasiassa puhujien taustaan liittyvä määrite. *Clanlect*, *patrilect* ja *matrilect* ovat jo vanhoja antropologisessa lingvistiikassa ja antropologiassa käytettyjä nimiä, joilla voidaan korostaa kielen funktioita yhteisössä. Nimet ovatkin hyvin kuvaavia, mutta samalla eksotisoivia. Lähemmissä kulttuureissa, omassammekin, on aluemuurteita, ja meilläkin vanhemmat voivat puhua eri murretta niin keskenään kuin lastensakin kanssa (vrt. esim. Pirkko Nuolijärven klassikkotutkimus [1986] savon- ja pohjalaismurteisten Helsinkiin muuttajien kielivalinnoista). Näitä emme kuitenkaan nimitä vanhempien lekteiksi.

Etnolekti-termi ja -käsite syntyivät Pohjois-Amerikassa kielikontaktilingvistiikan piirissä 1980-luvun alussa kuvaamaan englantia, jota puhuvat toisesta etnisestä⁷ (kieli)

6. *Jiddiṣ* on kiinnostava kieli myös kieli-ideologis-historiallisesti siksi, että sitä voidaan kuvata saksan varieteetiksi; tätä käsitystä sekä antisemitistit että juutalaiset itse ovat vaalineet. Se on tärkeä osa etenkin keski- ja itäeurooppalaista (ja nykyään erityisesti amerikkalaista) juutalaista identiteettiä mutta toisaalta se oli natsseille myös todiste juutalaisten epärehellisuudesta ja epäaitoudesta: natsien näkemyksen mukaan juutalaiset rikkoivat idealisoidun yhteyden kielen (*vernacular*) ja rodun välillä väittämällä kielekseen saksaa, joka ei ollut ”historiallisesti tai rodullisesti heidän omansa”. Hitler kielsikin juutalaisia käyttämästä saksaa. *Jiddiṣ*in määrittelemisen hybridiksi toimi siis saksan kielen ”turvana” juutalaisten käyttämä varieteetti vastaan. (Aiheesta enemmän ks. Cameron 2007: 279.)

7. Termille *etninen* on useitakin tarkkoja määritelmiä, mutta etenkin sosiologiassa ja nyt nähtävästi myös sosiolingvistiikassa sillä tarkoitetaan useimmiten ns. länsimaissa asuvia siirtolaisia. (Ks. tarkemmin esim. Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006.)

taustasta lähtöisin olevat ihmiset (katsaus etnolekti-käsitteen synnystä ks. Jaspers 2008: 86–87). Eurooppalaiseen tutkimukseen etnolekti-käsite on tullut hiljalleen yhdessä liisääntyneen maahanmuuton kanssa. Etnolekti on eksotisoiva nimi, jolla jostakin ihmisryhmästä tehdään etninen, ja heidän kielimuotonsa on siten *etnolekti* tai *multietnolekti*. Tämä ei nimenä kerro sen enempää siitä kielestä, jota heidän osoitetaan puhuvan jollain jostakin normista poikkeavalla tavalla, kuin siitä, mikä kieli heillä on vaikuttamassa tähän erilaisuuteen. On uskomatonta, miten vähän termiä on sen käyttömäärään nähden kyseenalaistettu tai edes käsitelty. Etnisyysuhan ei ole, kuten ei moni muukaan edellä käsitelty määrite, mitenkään yksinomaan tai edes pääasiassa kieleen liittyvä. Enemmän sillä viitataan joukkoon ihmisten henkilöhistoriallisia faktoja – sukutaustaan tai muuttohistoriaan. Sellaisenakin se on aina kuitenkin deiktinen: kuka on ”etninen”, riippuu siitä, kuka määrittelee ja missä. Onko suomalaistaustainen ruotsalainen Ruotsissa etninen? En tiedä.

Etninen näyttää tulleen yleistermiksi yhteiskunnan Vieraalle tai Toiselle (vieraudesta ja toiseudesta kokoavasti ks. Löytty 2005). Myös ne tutkijat, jotka ovat käsitelleet tämän termin ongelmallisuutta, esimerkiksi Jaspers (2008) ja Androutsopoulos (2010), ovat kuitenkin itse käyttäneet etnolektiä tai muuta etniseen taustaan viittaavaa nimeä tutkijan kategorioina. Jaspers (mts. 87–93, 100) arvostelee kielellisten käytänteiden nimeämistä etnolektisiksi juuri nimeämisen ideologisuuden vuoksi ja siksi, että hänen informanttinsa eivät käytä kielestään mitään erityisilmausta; samaan aikaan hän kuitenkin sanoo, että ulkoa päin informanttien kielessä on piirteitä, jotka legitimoisivat *Moroccan Dutch* -termin käytön. Androutsopoulos (mts. 182–183) taas tutkii median kuvia ”etnolekteista” ja perustelee termin käyttöä sillä, että tarvitsee ”kattotermin” tällaisille kielille ja että termi kiteyttää valtavirtamedian näkökulman niin hyvin. Myös aineiston esitelmäabstrakteissa oli tendenssinä arvostella etnolektien essentialisoivaa luonnetta – samalla kun niissä kuitenkin toivottiin systemaattisempaa tutkimusta etnolekteistä.

Eksotisoiminen on yksi tyyppi essentialisoinnin kieli-ideologisia prosesseja, joissa jonkin kielenpiirteen nähdään liittyvän suoraan johonkin ihmisryhmään ja johtuvan jostakin ryhmän ominaisuudesta (vrt. Irvine & Gal 2000; Mäntynen, Halonen, Pietikäinen & Solin 2012). Eksotisoiminen on myös kertautuvuuden prosessi (*fractal recursivity*; Irvine & Gal ma.): (kielellistä) toiseutta siirretään analogisesti aina sopivalle etäisyydelle itsestä; kun ”maailma” tulee lähemmäs eikä antropologi enää mene vieraan luokse, vieraus saadaan ylläpidettyä esimerkiksi nimeämiskäytänteillä. Maahanmuuttajien lähtökielet ja aksentit eivät ole ainoita yhteiskunnassamme ja kielentutkimuksessa eksotisoituja kieliä.⁸ Myös kielten sukupuolittaminen, erityisesti naisten kieli (genderlektit; kielen sukupuolittamisen kritiikistä ks. Cameron esim. 1985), ja sukupolittaminen, erityisesti ”nuorten kieli” (*teenage vernacular*, Stenström & Jørgensen 2009), kuvaavat muita ongelmapuhujaryhmiä: naisia ja nuoria.

8. Eksotisoiminen ei ole välttämättä vain tutkittavien puhujien marginalisoinnista, vaan se voi yhtä hyvin olla tiedepolitiikkaa, oman tutkimuskohteen oikeuttamista: tutkittava ilmiö on todellakin jotain erityistä, outoa ja eksoottista – ja juuri siksi tutkimisen arvoista. Tästä huomiosta kiitän Jyrki Kalliokoskea.

Pienestäkin aineistosta ja lyhyellä esittelyllä näemme, miten ideologista kielten ja varieteettien nimeäminen on. Osa nimistä (esim. *suomenruotsi*) ovat niin vanhoja, vakiintuneita ja luonnollistuneita, että niiden nimeämisperusteita ei tule edes ajatelleeksi. On myös merkittävää, ovatko erilaiset lekit ja muut kielten nimitykset tutkimustuloksia – ”löydettyjä” uusia kieliä – vai esimerkiksi maallikkolähtökohdista, jonkinasteisesta erilaisuudesta, nousevia ”tutkimusvälineitä”, erojen hypoteeseja, joita lingvistit sitten tutkijoina tutkivat ja todistavat. Kuten aivan alussa mainitsin, kielen muutosta tarkastellaan pääasiassa maahanmuuttajia ja kielenmuutosta vastaanottavien maiden ja ”natiivipuhujien” näkökulmasta: liikettä tarkastellaan yhdestä suunnasta (vrt. Masey 2008: esim. 30, 114). Etnografisella tutkimusotteella voidaan päästä käsiksi myös siihen, miten itse muuttajat (niin maahan- kuin kielen-) ja ”natiivipuhujat” luonnehtivat suomen kielen varieteetteja. Tästä näkökulmasta tutkitaan muun muassa Helsingissä puhuttavaa suomen kieltä *Helsingin suomea* -tutkimushankkeessa⁹ erilaisten helsinkiläisten – esimerkiksi lähiöaseman asiakkaiden ja maahanmuuttajanuorten – näkökulmista.

Joskus tutkijoiden nimeämällä tuottamat uudet kategoriat toimivat sosiolingvistiikan sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vaatimuksen hengen (ks. Bucholtz 2003) mukaisesti esimerkiksi tuomalla esille kielelliset perusteet jollekin jo olemassa olevalle kategorialle ja vaikkapa legitimoimalla sen muista ryhmistä poikkeavan kielenkäytön. Näin tapahtui 1970-luvun Amerikassa, kun tutkijat (ks. esim. Wolfram 1974) nimesivät afroamerikkalaisen vähemmistön puhuman englannin varieteetin nimillä AAVE (*African American vernacular ethnolect*) tai AAE (*African American ethnolect*) ja kuvasivat sen morfofonologiset piirteet (AAVEN kuvaamisen ja legitimoimisen merkityksestä sosiolingvistiikassa ks. Bucholtz 2003). Yhtä lailla tunnistamisella ja nimeämisellä voidaan kuitenkin rakentaa myös kategorioita, jotka eivät ole olleet olemassa ennen tätä nimeämistään, ja marginalisoida ja erotella ihmisryhmiä toisistaan: tutkimus – niin kuin kielenkäyttö ylipäätään – kuvaa ja samalla konstruoi maailmaa.

7 Ehjät ja puhtaat, rikotut ja liatut kielet: kieli-ideologiset likaantumis- ja rikkoutumisanalogiat

Kielen rikkoutuminen on ainakin Euroopassa ja etenkin maallikkopuheessa levinnyt metafora valtakieltä toisena tai vieraana kielenä puhuvan henkilön tavasta puhua, puhutaan esimerkiksi termeillä *broken English* (ks. esim. Blank 1996), *verstümmeln Deutsch* (ks. esim. Herzog 1997) tai *rikkinäinen suomi* (ks. Lehtonen 2009). Rikkinäiset kielet toimivat usein ns. jäsenen kategorioina (Sacks 1992 [1964–1965]): kuvauksina, joilla ihmiset asettuvat tai heidät asetetaan johonkin ryhmään. Nimitys on ideologinen. Yhtäältä se presupponoi ”ehjän” kielen, toisaalta kertoo, ketkä kielen ovat rikkooneet – rikkinäisen kielen puhujat. Rikkinäiset kielet näyttävät olevan varatut siis toisen

9. *Helsingin suomea: variaatio, sosiaalinen identiteetti ja kielelliset asenteet* -hanke on professori Marja-Leena Sorjosen johtama Suomen Akatemian hanke (2009–2012), jossa tavoitteena on tutkia Helsingissä puhutun suomen diversiteettiä kielenkäyttäjien näkökulmasta.

tai vieraan kielen puhujien, useimmiten maahanmuuttajien, kieliksi. Ehjää kieltä on kuitenkin terminologiasta päätellen rikottu myös vanhastaan yhden kielialueen sisällä murtamalla standardikieltä, useimmiten keinotekoista tai sovittua ”kielen kuvaa”, esimerkiksi kirjakieltä, puhumalla *murrettä* (ks. Laitinen 1997). Murre-nimitys on samaa perhettä rikkinäisten kielten kanssa.¹⁰

Sekä rikkinäiset kielet että murteet ovat hyvin usein myös puhujien itse kielestään käyttämiä kuvauksia, eivät (vain) ulkopuolelta tulevia määritelmiä. Se ei kuitenkaan vähennä nimitysten ideologista latautuneisuutta. Mielenkiintoinen versio ”vääränlaisen” kielen nimityksestä tässä joukossa on samalla tavalla kielitaitoa arvottava *huono suomi*, jota maahanmuuttajataustaiset nuoret käyttävät omasta suomestaan (ks. Lehtonen 2009: 171–174). Tämä – tai vanhempi *hoono soomi* – on ollut jo vuosikymmenet kansanlingvivistisessä populaarikulttuurikäytössä Suomessa kuvaamassa erityisesti tai alun perin ensikieleltään ruotsinkielisten suomalaisten puhumaa suomea.¹¹ Maahanmuuttajataustaiset nuoret käyttävät termistä kuitenkin juuri muotoa *huono suomi*; diftongit suoristava *hoono soomi* saattaakin olla varattu juuri ensikieleltään ruotsinkielisten suomen puhumisen tavan stereotyyppiseen kuvaamiseen. Nuoret käyttävät toisinaan myös termiä *rikkinäinen suomi* (Lehtonen mas. 182–183) todennäköisesti käännöslainana *broken English* -mallin mukaan – ja asettuvat sitä käyttämällä osaksi suurta globaalia maahanmuuttajien ja ”kielenmurtajien” ryhmää. (Huonoista ja vääristä aksepteista ks. myös esim. Kokkonen 2007; Blommaert 2008.)

Jonkin spesifin kielen vaaliminen luonnollisesti presupponoi yleisestikin erillisten kielten olemassa olon. Muiden muassa Louis-Jean Calvet (2006 [1999]: 9, 22) kyseenalaistaa koko kielen käsitteen abstraktiona: kieliä ei ole olemassa vaan ne ovat toistuvien säännönmukaisten tapahtumien abstraktioita, malleja, jotka ovat käytännössä usein hyödyllisiä mutta kuitenkin vain pelkistäviä esityksiä (ks. myös esim. Pennycook & Makoni toim. 2007). Eri kielten olemassaoloa hyvin harvoin sen enempiä todistetaan kuin kyseenalaistetaan: kielet ovat itseäänselvyys.

Kielen idea ja diskurssit kielestä siis luovat sen: kun kielestä puhutaan, se on olemassa ja siten myös olio, joka voidaan rajata, joka voi rikkoutua tai likaantua ja jota voidaan huoltaa. (Vrt. Mäntynen 2003.) Kieli-ideologinen purismi ja kieli-ideologioiden systematiikka on monelta osin analoginen lian filosofian kanssa. ”Lika on ainetta väärässä paikassa”, siteeraa antropologi Mary Douglas klassisessa likatutkimuksessaan *Puhtaus ja vaara* (2000 [1966]) lordi Chesterfieldiä. Douglasin (mts. 109) mukaan lian esiintyminen ja sen tunnistaminen paljastaa jonkin järjestyksen, puhtauden, jonka lika on rikkonut (tarkemmin sekä Douglasin ajatuksista että tämän kritiikistä ks. Lagerstetz 2008). Puhtaus on siis perimmältään järjestystä, lika tämän järjestyksen rikkomista. Tämä on analoginen sille näkemykselle, että myös kieli on puhdas järjestelmä,

10. Perheeseen kuuluu myös termi *sortaminen*, jota on käytetty sekä natiivipuhujien r-äänteen äänntämisestä (ks. Suomen kielen perussanakirja s. v. *sortaa*) että suomea toisena tai vieraana kielenä puhuvien normista poikkeavasta puhumisen tavasta (ks. Waris 1939: 152–153).

11. Esimerkiksi elokuvassa *Lottovoittaja UKK Turhapuro* (Funny Films 1976) tätä ylläpitää herra Tossavainen, Uunon rahoittaja. Samanlaisia stereotyyppioita ovat (vanhat) tunnetut suomalaiset elokuvat täynnä, ks. esim. *Siltalan pehtoori* (Suomi-Filmi 1934). Etenkin 1800-luvun puolivälissä ja sen jälkeen suomen kieltä kehitettäessä kielipoliittiset vaikuttajat pyrkivät aktiivisesti karsimaan ruotsinkielisille tyypillisiä suomen kielen ääntämisen tapoja (ks. Paunonen esim. 1994, 2006: 44–48).

jota on vaalittava lialta ja rikkoutumiselta (vrt. Cameron 1995: 23; Spolsky 2004: 22; Laihonen 2009). Likaantuminen ja rikkoutuminen tuovat esille järjestyksen, aivan kuten kielessä: ”poikkeus vahvistaa säännön”. Vaikka lika siis epäjärjestyksenä rikkoo järjestyksiä ja normeja, se toimii myös niiden raaka-aineena.

Kulttuurin erottelemiseen, puhdistamiseen, rajojen vetämiseen ja rajojen rikkomisesta rankaisemiseen liittyvien käsitysten tarkoituksena on luoda järjestystä kokemukseen, jotka eivät luonnostaan ole kovin selkeitä (ks. Douglas mts. 50–51, 156). Tämä tehtävä on täsmälleen sama kuin kielen maailmaa jäsentävällä, nimeävällä funktiolla – ja kieli on ollut juuri yksi niistä välineistä, joilla järjestystä on rakennettu myös muille kulttuurin alueille. Lika-analogia toimii myös diskursseissa järjestyksen rikkoutumisen tavasta: käsite ”likaisuus” ilmaisee tavan, jolla esine tai aine voi olla väärässä paikassa (mts. 109). Analogisesti erilaisten kielellisten varieteettien nimet tuovat esille sen, millä tavalla kieli on likaantunut tai rikkoutunut, mistä edellä näimme erityyppisiä esimerkkejä.

Lian retoriikkaa ovat käyttäneet myös suomen kielen ammattimaiset huoltajat. Mäntynen kuvaa (2003: luku 6) kielen asiantuntijoiden käyttämiä metaforaytimiä muun muassa seuraavin käsittein ”kieli elävänä organismina” ja ”kieli aistimuksina”, joista seuraa likakäsitteen kanssa yhteneviä kuvauksia vääränlaisesta kielestä. Kieli voidaan sairastuttaa: *tuskin nämä piirteet olisivat suomeen tarttuneetkaan, ellei tartuttajana olisi ruotsi* (mts. 134). Se voi myös *maistua suussa vieraalta* (mts. 143) mutta olla myös putipuhdas, suorastaan *hyvämuotoinen* ja *kristallinkirkas* (mts. 145) tai *emäkammos* (mts. 163; vrt. Douglasin ”luokkasekaannus” mts. 106). Retoriikka nojaa samanlaisiin asetelmiin kuin puhtaan ja likaisen erottelumme yhteisön jäsenenä: toinen kieli voi olla toiselle sairauden tartuttaja, bakteeri tai virus, tai alkukantainen makuaisimme varoittaa meitä oudoista mauista mahdollisesti merkkinä hengenvaarasta. Biologis-reduktionistinen retoriikka toimii molemmissa samalla tavalla.

Ero tutkijoiden, ammattilaisten ja maallikoiden välillä on usein se, että maallikoiden arviot kielestä ovat yleensä samalla arvioita kielenpuhujista (”ärsyttävän slingin puhujat ovat leuhkoja”) (ks. Mielikäinen 1981; Palander 2007). Kielen ammattilaisilla ja kielentutkijoilla arviointi kohdistuu useammin ”vain” kieleen – vaikka arvion implikaatiot sitten kohdistuvatkin luonnollisesti myös kuvatuksen kielen käyttäjiin. Kielenhuoltajat ovat myös yhdistäneet kielenkäyttäjien habituksen ja kulttuurisen pääoman tietynlaiseen kieleen muun muassa vaatetus-analogioilla: ”hyvä puhe on kuin sopiva puku” (Mäntynen 1996: 516). Huoli kielestä voikin olla piilotettua huolta kielenpuhujista (Blommaert 2001; Heller 2004).

Lian filosofiaan perehtyneen Lagerspetzin (2008: 260) mukaan mahdollisten likaantumien ominaisuuksiin kuuluu omistettavuus: jollakulla on siitä vastuu. Tämä vastaa kielen suhteen nationalistista näkemystä kansankielestä ja natiivipuhujasta; kansakunta huolehtii kansalaisistaan ja kielestään. Suomen historiasta tiedämme, miten merkittävä asema juuri suomen kielellä oli Suomen itsenäistymisen ja yhtenäisen kansakunnan idean synnyttämisessä (kokoavasti tästä prosessista ks. esim. Mäntynen 2003: 31–38; Liikanen 2003: 260, 272, 292; Huumo, Laitinen & Paloposki toim. 2004). Tämän omistajuuden myötä tulee väistämättä myös uhka ja vieras. Lagerspetzin (mts. 281, 283) mukaan likaisuuden nähdään usein syntyvän pakotetusta läheisyydestä. Ei ole vaikea nähdä analogiaa aineiden pakotetun yhteyden ja maahanmuuton myötä synty-

neen ”pakotetun läheisyyden” tai ”yhdessä elämisen” kanssa. Monikielisyys tai sen taustalla olevaan ”monietnisyyteen” ja kaikenlaiseen kieltenvälisyyteen – oli kyse sitten lainautumisesta ja lainaamisesta, koodinvaihdosta tai ylipäätään erilaisten kielellisten resurssien vuorovaikutuksesta – liittyvä kieli-ideologinen argumentaatio ja retoriikka (vrt. esim. Hymes 1996: 27–30, 207–213; ks. myös Blommaert 2010: 153–155, 178–179) ovat hyvin samanlaisia likafilosofian kanssa.

8 Kieli-ideologioita ja kielipolitiikkaa ei pääse pakoon

Olen tässä katsauksessa käsitellyt kielitieteen kentillä viime vuosina esiintyneiden kielten nimeämiskäytänteitä kieli-ideologisina prosesseina. Prosessit ovat tässä mielestäni erityisen merkittävässä kontekstissa, koska niitä ovat käynnistämässä, legitimoimassa ja ylläpitämässä alan auktoriteetit eli kielentutkijat. Kieli-ideologia on aina mukana myös kielentutkimuksessa, ja siksi sen tiedostaminen ja purkaminen onkin erittäin tärkeää; myös hiljaisuus olisi teko ja kannanotto (vrt. esim. Cameron 1985; myös esim. Fairclough 1992; Pennycook 2010). Tässä kohtaa maailmaa kielentutkijoilla on valtaa, eikä tuo valta ole mitätön. Tutkimuksen keinoilla voidaan nähdäkseni paitsi hämärtää kielentutkimuksen – vaikkapa murteen, kielen ja varieteetin – käsitteitä myös ylläpitää ja vahvistaa yhteiskunnallisia usein epätasa-arvoisuuteen ja epätasa-arvoistumiseen liittyviä asetelmia ja näkemyksiä, joista tässä nostan esille vielä lyhyesti yksikielisuuden ihanteen varjelemisen sekä nationalismin ja rasismien.

Kuten edellä olen usein jo todennut, nimeämiskäytänteillä pidetään yllä näkemystä puhtaasta ”kielestä”. Puhtaan kielen näkemys pitää sisällään myös yksikielisuuden – mutta kuitenkin monipuolisen kielitaidon – ihanteen, joka ylläpitää edelleen kielentutkimuksen perustavanlaatuisia ja todellisuudesta poikkeavaa yksikielisuuden normia (vrt. esim. Romaine 1991; Woolard 1998; Pavlenko & Blackledge toim. 2004; Kallio-koski, Kotilainen & Pahta toim. 2009; Kramsch 2009). Yksikielisuuden ihanne liittyy vahvasti myös nationalismiin yhtä lailla silloin, kun ollaan säilyttämässä ”puhdasta” valtakieltä, kuin silloin, kun ollaan pelastamassa vähemmistökieliä. Molemmissa tapauksissa moraalaisella paniikilla rakennetaan rajoja ja ylläpidetään näkemystä kielen, kulttuurin ja kansan ykseydestä, ja tässä projektissa lingvisteillä on ollut merkittävä rooli. (Ks. esim. Spolsky 2004; Duchêne & Heller toim. 2007.)

Rasistisena vaarana näen itse sellaisen hyvistä tarkoituseristä ponnistavan poliittiseen korrektiuteen pyrkivän diskurssin, jossa siirrytään puhumaan ihmisistä etnisen taustan sijaan heidän kieltensä kautta. Siirrytään ”etnis-lingvistiisiin” nimityksiin, mikä on yksi diskursiivinen keino välttää rasistisia tai muuten kategorisoivia ilmauksia. Kielestä puhuminen on sillä tavalla neutraali keino, että vaikka siinäkin luokitellaan ihmisiä, kieleen keskittyminen nostaa huomion kohteeksi etnistä taustaa vahvemmin ihmisen nykyhetken, ei pelkkää henkilöhistoriaa, vaikkei kieli irrallaan esimerkiksi asu-mishistoriasta yleensä olekaan. Luokittelu kielen kautta antaa ihmisille itselleen muita määrittelytapoja laveamman repertuaarin kuvata omaa kielisyyttään: minkä kielen puhujiksi he identifioituvat riippumatta siitä, mikä heidän todellinen kielellinen tilanteensa on, ja esimerkiksi siitä, voivatko tai osaavatko he käyttää kyseistä kieltä? Tois-

ten luokittelut pysyvät kuitenkin toisten, esimerkiksi kielentutkijoiden, luokitteluina, jollaisia ovat vaikkapa Suomessa suomen kielen taitotason mukaiset määritelmät *S2-oppilas* tai *ensikielenään muuta kuin suomea puhuvat oppilaat* (Halonen esim. 2009) tai Hollannissa *other-language newcomers* (ks. Blommaert 2010: 173; Blommaert käyttää nimitystä esimerkkinä, mutta ei sitoudu siihen itse). Nimen neutraalius on kuitenkin luokittelukäytänteissä aina hyvin pinnallista, ja ihmisten luokittelu heidän kielensä kautta johtaa lopulta helposti ylikorrektiudessaan yhtä rasistisiin luokittelukäytänteisiin kuin mikä tahansa muu keino (vrt. Blommaert 2010: 154–159). Kun kielellä ylipäätään on luokitteleva luonne, moni neutraaliksi tarkoitettu sana – esimerkiksi *vammainen* – saa nopeasti kielteisiä sivumerkityksiä (vrt. myös Mäntynen & Onikki 1997).

Haluan lopuksi korostaa kahta asiaa: asioista ja ilmiöistä täytyy voida puhua, enkä ole itse vapaa yllä esitellyistä ideologisista rasitteista. Toivonkin meiltä kielentutkijoilta jatkuvaa tietoisuutta ja refleksiivisyyttä tutkimusraportointi- ja tutkimuskäytäntöidemme kanssa; patenttirikaisua esimerkiksi nimeämiskäytänteisiin ei ole. Nimeäminen on yksi kielen perustehtävä, ja ihmisten tehtävä on keskustella. Voimme kuitenkin tulla tietoisemmiksi omasta väistämästä poliittisesta toiminnastamme, ja poliittisuus on syytä ottaa vakavasti. Myös jopa päättäjät ovat alkaneet kuunnella kielentutkimusta ja toivoa siltä apua esimerkiksi maahanmuuttajien kotoutumissuunnitelmissa (ks. Pöyhönen, Tarnanen, Vehviläinen, Virtanen & Pihlaja 2010). Vakavasti kielipolitiikka on otettava myös siinä mielessä, että vaikka yksityiselämässään kokisi itsensä miten epäpoliittiseksi tahansa, työssään kielentutkija on aina myös politiikan tekijä. Kielipolitiikalla ideologioihin voi myös vaikuttaa niin mikro- kuin makrotasollakin, kun taas ”kieli-ideologia on kielipolitiikkaa ilman johtajaa”, kuten kielipolitiikan tutkija Spolsky (2004: 14) asian ilmaisee.

Lähteet

Aineistolähteet

- Sociolinguistic Symposium 16; abstraktit; ks. *International Journal of Bilingualism* 12 (2008).
Sociolinguistic Symposium 17; abstraktit: <http://www.meertens.knaw.nl/ss17/ss17abstracts.pdf>.
Sociolinguistic Symposium 18; abstraktit: <http://www.southampton.ac.uk/ss18/programme/index.shtml>.
Virittäjä 109–114 (2006–2010).

Kirjallisuuslähteet

- AINIALA, TERHI – LAPPALAINEN, HANNA 2010: Miten Helsingistä puhutaan? – *Virittäjä* 114 s. 71–107.
ANDROUTSOPOULOS, JANNIS 2010: Ideologizing ethnolectal German. – Sally Johnson & Tommaso Milani (toim.), *Language ideologies and media discourse. Texts, practices, politics* s. 182–202. London: Continuum.
BLANK, PAULA 1996: *Broken English. Dialects and the politics of language in renaissance writ-*

- ings. London: Routledge.
- BLOMMAERT, JAN 2001: The Asmara Declaration as sociolinguistic problem. Reflections on scholarship and linguistic rights. – *Journal of Sociolinguistics* 5 s. 131–142.
- 2008: *A market of accents*. Working papers in language diversity. Department of Languages 8. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- 2010: *The sociolinguistics of globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- BUCHOLTZ, MARY 2003: Sociolinguistic nostalgia and the authentication of identity. – *Journal of Sociolinguistics* 7 s. 398–416.
- BUCHOLTZ, MARY – TRECHTER, SARA (toim.) 2001: Discourses of whiteness -teemanumero. – *Linguistic Anthropology* 11.
- CALVET, LOUIS-JEAN 2006 [1999]: *Towards an ecology of world languages*. Ranskankielinen alkuteos *Pour une écologie des langues du monde* ilmestynyt 1999. Cambridge: Polity Press.
- CAMERON, DEBORAH 1985: *Feminism and linguistic theory*. Hampshire: Macmillan Press.
- 1995: *Verbal hygiene. The politics of language*. London: Routledge.
- 2007: Language endangerment and verbal hygiene. History, morality and politics. – Alexandre Duchêne & Monica Heller (toim.), *Discourses of endangerment. Ideology and interest in the defence of languages* s. 268–285. London: Continuum.
- COLLINS, BEVERLEY – MEES, INGER M. 2003: *Practical phonetics and phonology*. London: Routledge.
- COUPLAND, NIKOLAS (toim.) 2010: *Handbook of language and globalization*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- DOUGLAS, MARY 2000 [1966]: *Puhtaus ja vaara. Ritualistisen rajanvedon analyysi*. Suom. Virpi Blom & Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino.
- DUCHÊNE, ALEXANDRE – HELLER, MONICA (toim.) 2007: *Discourses of endangerment. Ideology and interest in the defence of languages*. London: Continuum.
- DUCHÊNE, ALEXANDRE – HELLER, MONICA 2007: Discourses of endangerment. Sociolinguistics, globalization and social order. – Alexandre Duchêne & Monica Heller (toim.), *Discourses of endangerment. Ideology and interest in the defence of languages*. s. 1–13. London: Continuum.
- DUFVA, HANNELE – PIETIKÄINEN, SARI 2009: Moni-ilmeinen monikielisyys. – *Puhe ja Kieli* 29 s. 1–14.
- ECKERT, PENELOPE 2008: Variation and the indexical field. – *Journal of Sociolinguistics* 12 s. 453–476.
- ELLIS, CAROLYN – BOEHNER, ARTHUR P. 2000: Autoethnography, personal narrative, reflexivity. Researcher as subject. – Norman K. Denzin & Yvonna. S. Lincoln (toim.), *The handbook of qualitative research* s. 733–768. Thousand Oaks, CA: Sage.
- FAIRCLOUGH, NORMAN 1992: The appropriacy of appropriateness. – Norman Fairclough (toim.), *Critical language awareness* s. 33–56. London: Longman.
- HALONEN, MIA 2007: Monikielinen Suomi. Maahanmuuttajataustaisten koululaisten suomen kielen taidosta. – *Nuorisotutkimus* 25 s. 33–49.
- 2008: Ensikielenä ”muu”. Maahanmuuttajataustaisten koululaisten suomi. – *Kielikello* 2/2008 s. 7–10.
- 2009: Monikielinen Suomi. Maahanmuuttajataustaisten koululaisten suomen kielen taito. – *Nuorisotutkimus* 27 s. 33–49.
- HARRIS, JOHN 2006: Wide-domain r-effects in English. – *UCL Working Papers in Linguistics* 18. <http://www.phon.ucl.ac.uk/publications/WPL/o6papers/harris.pdf>.
- HELLER, MONICA 2004: Analysis and stance regarding language and social justice. – Donna

- Patrick & Jane Freeland (toim.), *Language rights and language survival. Sociolinguistic and sociocultural perspectives* s. 283–286. Manchester: Jerome.
- HERZOG, TODD 1997: Hybrids and mischlinge. Translating Anglo-American cultural theory into German. – *The German Quarterly* 70 s. 1–17.
- HOLMAN JONES, STACY 2005: Autoethnography. Making the personal political. – Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln (toim.), *The Sage handbook of qualitative research* s. 763–792. Kolmas painos. Thousand Oaks: Sage.
- HUSS, LEENA 2006: Utta kielipolitiikkaa Skandinaviassa. Kenellä on vastuu vähemmistökielten säilyttämisestä? – *Virittäjä* 109 s. 578–590.
- HUSS, LEENA – WANDE, ERLING 2007: Orastava emansipaatio? Tornionlaaksolaisten ja ruotsinsuomalaisten kielipoliittisesta kehityksestä. – Marianne Junila & Charles Weslin (toim.), *Kahden puolen Pohjanlahtea 2. Enemmistöjen ja vähemmistöjen kesken* s. 253–297. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HUUMO, KATJA – LAITINEN, LEA – PALOPOSKI, OUTI (toim.) 2004: *Yhteistä kieltä tekemässä. Näkökulmia kirjakielen kehitykseen 1800-luvulla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HYMES, DELL 1996: *Ethnography, linguistics, narrative inequality. Toward an understanding of voice*. London: Taylor & Francis.
- IRVINE, JUDITH T. – GAL, SUSAN 2000: Language ideology and linguistic differentiation. – Paul V. Kroskrity (toim.), *Regimes of language. Ideologies, politics, and identities* s. 35–83. Santa Fe, New Mexico: School of American Research Press.
- JAFFE, ALEXANDRA 2009: Introduction. The sociolinguistics of stance. – Alexandra Jaffe (toim.), *Stance. Sociolinguistic perspectives* s. 3–28. Oxford: Oxford University Press.
- JASPERS, JÜRGEN 2008: Problematizing ethnolects. Naming linguistic practices in an Antwerp secondary school. – *International Journal of Bilingualism* 12 s. 85–103.
- JASPERS, JÜRGEN – ÖSTMAN, JAN-OLA – VERSHUEREN, JEF (toim.) 2010: *Society and language use*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- JOHNSTONE, BARBARA – WODAK, RUTH – KERSHWILL, PAUL E. (toim.) 2011: *The Sage handbook of sociolinguistics*. London: SAGE Publications.
- KALLIOKOSKI, JYRKI (toim.) 1996: *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. Kieli 9. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- KALLIOKOSKI, JYRKI – KOTILAINEN, LARI – PAHTA, PÄIVI (toim.) 2009: *Kielet kohtaavat*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KOKKONEN, MARJA 2007: Vaatimuksena sujuva suomen kieli. – *Virittäjä* 111 s. 253–261.
- KRAMSCH, CLAIRE 2009: *The multilingual subject. What foreign language learners say about their experiences and why it matters*. Oxford: Oxford University Press.
- KYTÖLÄ, SAMU (tulossa 2012): *On polylingual language use in Finnish football forums on the web. A discourse-analytic study into the sociolinguistics of globalization*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- LABOV, WILLIAM – ASH, SHARON – BOBERG, CHARLES 2006: *The atlas of North American English*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- LAGERSPETZ, OLLI 2008: *Lika*. Suom. Markus Lång. Vantaa: Moreeni.
- LAIHONEN, PETTERI 2009: *Language ideologies in the Romanian Banat. Analysis of interviews and academic writings among the Hungarians and Germans*. Jyväskylä studies in humanities 119. Jyväskylä: University of Jyväskylä. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/20324/9789513936082.pdf?sequence=1>
- LAITINEN, LEA 1997: Kansankieli – kansalliskieli. – *Virittäjä* 101 s. 279–288.

- LEHTONEN, HEINI 2006: Morfologinen variaatio maahanmuuttajataustaisten helsinkiläisnuorten puheessa. – Kaisu Juusela & Katariina Nisula (toim.), *Helsinki kieliyhteisönä* s. 255–274. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- 2009: Maahanmuuttajataustaisten helsinkiläisnuorten monikielisyys ilmiöitä. – Jyrki Kalliokoski, Lari Kotilainen & Päivi Pahta (toim.), *Kielet kohtaavat* s. 161–190. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEPPÄNEN, SIRPA – PITKÄNEN-HUHTA, ANNE – PIIRAINEN-MARSH, ARJA – NIKULA, TARJA – PEURONEN, SAIJA 2009: Young people's translocal new media uses. A multi-perspective analysis of language choice and heteroglossia. – *Journal of Computer-Mediated Communication* 14 s. 1080–1107.
- LIIKANEN, ILKKA 2003: Kansa. – Matti Hyvärinen, Jussi Kurumäki, Kari Palonen, Tuija Pulkkinen & Henrik Stenius (toim.), *Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria* s. 257–412. Tampere: Vastapaino.
- Lottovoittaja UKK Turhapuro*. Funny Films 1976. Ohjaus Ere Kokkonen.
- LINDGREN, ANNA-RIITTA 2001: Oikeus omaan kieleen. – *Virittäjä* 106 s. 239–255.
- LÖYTTY, OLLI 2005: Toiseus. Kuinka tutkia kohtaamisia ja valtaa. – Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.), *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta* s. 161–189. Tampere: Vastapaino.
- MARTIKAINEN, TUOMAS – SINTONEN, TEPPO – PITKÄNEN, PIRKKO 2006: Ylirajainen liikkuvuus ja etniset vähemmistöt. – Tuomas Martikainen (toim.), *Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla* s. 9–41. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MASSEY, DOREEN 2008: *Samanaikainen tila*. Suom. Janne Rovio. Toim. Mikko Lehtonen, Pekka Rantanen & Jarno Valkonen. Tampere: Vastapaino.
- MIELIKÄINEN, AILA 1981: Murre, kielen käyttäjä ja asenteet. – Aila Mielikäinen (toim.), *Nyky-suomalaisen puhekielen murros. Jyväskylän osatutkimus. Raportti 2* s. 91–126. Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitoksen julkaisuja 26. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- MILANI, TOMMASO M. 2010: What's in a name? Language ideology and social differentiation in Swedish print-mediated debate. – *Journal of Sociolinguistics* 14 s. 116–142.
- MÄNTYNEN, ANNE 1996: Miten normeista puhutaan? Näkökulma ja normien rajat. – *Virittäjä* 100 s. 504–519.
- 2003: *Miten kielestä kerrotaan. Kielijuttujen retoriikkaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MÄNTYNEN, ANNE – HALONEN, MIA – PIETIKÄINEN, SARI – SOLIN, ANNA 2012: Kieli-ideologioiden teoriaa ja käytäntöä. – *Virittäjä* 116 s. 325–348.
- MÄNTYNEN, ANNE – ONIKKI, TIINA 1997: Neekeri ei ole neutraali. – *Virittäjä* 101 s. 620–621.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 1986: *Kieliyhteisön vaihto ja muuttajan identiteetti*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PALANDER, MARJATTA 2007: Alueellisen taustan vaikutus murrekäsityksiin. – *Virittäjä* 111 s. 24–55.
- 2011: *Itä- ja eteläsuomalaisten murrekäsitykset*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PAUNONEN, HEIKKI 1994: Kielen normit ja kielenohjailun normit. – *Tiede ja edistys* 17 s. 17–28.
- 2006: Vähemmistökielestä varioivaksi valtakieleksi. – Kaisu Juusela & Katariina Nisula (toim.), *Helsinki kieliyhteisönä* s. 13–99. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- PAVLENKO, ANETA – BLACKLEDGE, ADRIAN (toim.) 2004: *Negotiation of identities in multi-*

- lingual contexts*. Clevedon: Multilingual Matters.
- PENNYCOOK, ALASTAIR 2010: *Language as a local practice*. London: Routledge.
- PENNYCOOK, ALASTAIR – MAKONI, SINFREE (toim.) 2007: *Disinventing and reconstituting languages*. Clevedon: Multilingual Matters.
- PIETIKÄINEN, SARI – MÄNTYNEN, ANNE 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- PIETIKÄINEN, SARI – HUSS, LEENA – LAIHALA-KANKAINEN, SIRKKA – AIKIO-PUOSKARI, ULLA – LANE, PIA 2010: Regulating multilingualism in the North Calotte. The case of Kven, Meänkieli and Sámi languages. – *Acta Borealia* 27 s. 1–23.
- PRESTON, DENNIS R. 1999: *Handbook of perceptual dialectology. Osa I*. Amsterdam: Benjamins.
- PÖYHÖNEN, SARI – TARNANEN, MIRJA – VEHVILÄINEN, EEVA-MAIJA – VIRTANEN AIJA – PIHLAJA, LENITA 2010: *Kehittämissuunnitelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi*. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto.
- RAMPTON, BEN 1995: *Crossing. Language and ethnicity among adolescents*. London: Longman.
- RASTAS, ANNA 2005: Racializing categories among young people in Finland. – *Young* 13 s. 147–166.
- ROMAINE, SUZANNE 1991: *Bilingualism*. Oxford: Blackwell.
- SACKS, HARVEY 1992 [1964–65]: The MIR membership categorization device. – *Lectures on conversation I* s. 89–99. Toim. Gail Jefferson. Cambridge: Blackwell Publishers.
- SCHEGLOFF, EMANUEL A. 1993: Reflections on quantification in the study of conversation. – *Research on Language and Social Interaction* 26 s. 99–128.
- Siltalan pehtoori*. Suomi-Filmi 1934. Ohjaus Risto Orko.
- SILVERSTEIN, MICHAEL 1992: The uses and utility of ideology. Some reflections. – *Pragmatics* 2 s. 311–324.
- 2000: Whorfianism and linguistic imagination of nationality. – Paul V. Kroskrity (toim.), *Regimes of language. Ideologies, politics, and identities* s. 85–138. Santa Fe, New Mexico: School of American Research Press.
- SKUTNABB-KANGAS, TOVE 2000: *Linguistic genocide in education or worldwide diversity and human rights?* New Jersey: Mahwah.
- 2004: Indigenous or immigrant minorities? Who is at greater risk? – *NORRAG News* 34 s. 15–17.
- SPOLSKY, BERNARD 2004: *Language policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- STENSTRÖM, ANNA-BRITA – JØRGERSEN, ANNETTE MYRE 2009: Youngspeak in a multilingual perspective. Introduction. – Anna-Brita Stenström & Annette Myre Jørgensen (toim.), *Youngspeak in a multilingual perspective* s. 1–12. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Suomen kielen perussanakirja* 1990–1994. Kolmas osa S–Ö. Helsinki: Edita & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- VAAATTOVAARA, JOHANNA 2009: *Meän tapa puhua. Tornionlaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2012 (painossa): On the dynamics of non-linguists' dialect perceptions. The perceived spatiality of /s/variation in Finnish. – Martin Pütz, Monika Reif & Justyna Robinson (toim.), *Cognitive sociolinguistics* s. 134–163. Duisburg Papers on Research in Language and Culture Frankfurt: Peter Lang.
- WARIS, HEIKKI 1939: *Savo-Karjalaisen Osakunnan historia I. 1833–1852*. Helsinki: WSOY.
- WINSA, BIRGER 1993: Murtheet on Jumalan luomia – kirjakeilet vii shoitten herroitten

- tekemiä. – *Virittäjä* 98 s. 479–481.
- 1998: *Language attitudes and social identity. Oppression and revival of a minority language in Sweden*. Applied linguistics association of Australia. Occasional paper No 17.
- WOLFRAM, WALT 1974: The relationship of White Southern speech to Vernacular Black English. – *Language* 50 s. 498–527.
- WOOLARD, KATHRYN A. 1998: Simultaneity and bivalency as strategies in bilingualism. – *Journal of Linguistic Anthropology* 8 s. 3–29.

Kirjoittajan yhteystiedot:
etunimi.m.sukunimi@jyu.fi